

A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorló óvodáinak sajtórepresentációja az 1970-es években

Pásztor Enikő

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet,
egyetemi docens, m. b. intézetigazgató 0009-0004-8006-6604

KEYWORDS

- kindergarten education
- Sopron Kindergarten Training Institute
- practicing kindergartens
- practical training in kindergartens

KULCSSZAVAK

- óvóképzés
- Soproni Óvónőképző Intézet
- gyakorló óvodák
- óvodai gyakorlati képzés

ABSTRACT

A portrayal of the practicing kindergartens of the Kindergarten Teacher Training Institute in Sopron during the 1970s | The Benedek Elek Faculty of Education at the University of Sopron is considered one of the regional strongholds of kindergarten education in Hungary. Its predecessor became one of the first institutions to offer higher education in 1959. Throughout the history of the Sopron training, emphasis has been placed on practical orientation alongside theoretical knowledge transfer. The professionalization of Hungarian kindergarten teachers during their studies is achieved through preschool classroom observation, which has played an integral role in the training of kindergarten teachers. “Practicing kindergartens” are laboratory classrooms that allow student teachers to conduct classes under supervision.

One of the two practicing kindergartens in the Sopron Kindergarten Teachers School will be half a century old in 2023. Through the method of content analysis, my research examines how the education in the practicing kindergartens of the Sopron Kindergarten Teacher Training Institute, the relationship between institutions and kindergarten teachers, and the pedagogical work of kindergarten teachers were represented in regional daily newspapers, particularly during the 1970s.

ABSZTRAKT

A magyarországi óvóképzés egyik vidéki fellegrárájának tekinthető a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara, amelynek jogelőd intézménye 1959-ben Magyarországon az elsők között vált felsőfokúvá. A soproni képzőben a gyakorlatorientáltság az elméleti ismeretek átadása mellett mindig hangsúlyosan jellemző volt. Az óvodapedagógus hallgatók ugyanúgy soproni gyakorló óvodákban hospitálnak a 21. század harmadik évtizedében, mint elődeik sok évtizeddel ezelőtt. A Soproni Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvodájának tagóvodája, mely az Aranykapu nevet viseli, 2023-ban félév-százados. E jubileumnak szenteltük azt a kutatásunkat, melyben a tartalomlemezés módszerével azt vizsgáltuk, hogy az egykori Soproni Óvónőképző Intézet 1. számú Gyakorló Óvodájának milyen sajtóvisszhangja volt. Kutatásaink kiterjedtek arra is, hogy mit írtak a vidéki és országos napilapok az 1970-es években, mintegy fél évszázaddal ezelőtt, az óvodai nevelésről, az óvoda és az óvónőképző kapcsolatáról, az óvónők pedagógiai munkájáról. Ezek mellett az óvoda megnyitásával, annak körülményeivel, a képzést nagymértékben segítő technikai felszereltségével és az épület kialakításával kapcsolatban megjelent írásokat is vizsgáltuk. Kutatásunkkal és az eredmények bemutatásával a 2023-ban jubiláló gyakorló óvoda egykori óvodapedagógusai és a Benedek Elek Pedagógiai Kar egykori oktatói munkássága előtt szeretnénk tisztelegni, amellett, hogy egy olyan pedagógiatörténeti kutatás eredményeit tesszük közzé, melyek hozzájárulnak az egykori Soproni Óvónőképző Intézet történetiségének reprezentálásához.

Bevezető

Nagymúltú pedagógusképzőink egyike a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara. Büszkék is erre a soproniak, hiszen városukban 1899 óta működik óvóképzés. Az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek¹ Kongregációjának intézményében vette kezdetét a kisdednevelő képzés (Németh, 2020). A soproni képző fejlődéstörténete kiválóan érzékelteti, milyen jelentős változásokon ment keresztül a 20. században az óvodapedagógussá válás, az óvóképzés folyamata. A 2024-ben fennállásának 125 éves jubileumát ünneplő intézményben a hallgatók képzésének mindig is meghatározó részét tették ki az óvodai hospitálások, ami ugyanis a hazai óvók professzionalizációjának szerves része a tanulmányaik idején. Az óvodapedagógusok jöttek ma is gyakorló óvodákban professzionalizálódhatnak. Az óvóképzés 20. századi átalakulásai gyakorlatilag szinte érintetlenül hagyták Sopronban az 1970-es évekre jól kiépített, magas minőséget képviselő óvodai gyakorlati képzés struktúráját. A hallgatók napjainkban ugyanúgy a gyakorló óvodákban szerezhetik meg a hivatásukhoz szükséges gyakorlati ismereteket, mint régebben, kiegészítve ezt azzal, hogy külső területi gyakorlaton is bővíthetik tapasztalataikat és tudásukat. A heti rendszerességgel történő óvodai hospitálások máig megőrzött rendje mögött annak értékállósága, kiváló felépítése húzódik.

Tanulmányunkban a magyarországi óvodai nevelés, az óvóképzés fejlődéstörténete, valamint az ahhoz szervesen kapcsolódó óvodai gyakorlati képzés bemutatása után azt a primer kutatásunkat ismertetjük, amelyben az 1972/73-as nevelési évben, a Sopronban átadott 1. számú Gyakorló Óvoda sajtórepresentációját vizsgáljuk. Sopron vonatkozásában elsősorban a Győr-Moson-Sopron vármegyei lap, a *Kisalföld* korabeli lapszámaint vesszük górcső alá, melyek tanulmányozása során egyértelműen megállapítást nyert, hogy az óvóképző akkori oktatói és a soproni gyakorló óvodák egykori óvodapedagógusainak innovatív munkássága, valamint a 2022/23-as nevelési évben jubileumát ünneplő intézményben folyó nevelőmunka jól nyomon követhető a helyi napilapok hasábjain. A soproni gyakorló óvodák és azok pedagógiai programjának népszerűségét jól mutatják azok az öt évtizeddel ezelőtt íródott cikkek is, melyek a vármegye határát átlépve, az országos, sőt a határon túli ismertséget szolgálták.

Az óvodai nevelés történetisége Magyarországon

Közel kétévszázados múltja van a hazai intézményes óvodai nevelésnek. Bár Magyarország gazdasági és társadalmi viszonyai kevésbé teremtettek kedvező feltételeket a nevelésügy fejlődésének, mégis viszonylag korán kibontakozott a kisgyermeknevelés fontosságának eszméje. Az első óvoda megalapítását hazánkban a 19. században gróf Brunszvik Terézhez kötik, akinek neve szorosán összefonódik az európai kisdednevelés történetével is. A német anyanyelvű, több nyelven beszélő, nagy műveltségű grófnőre nagy hatással volt a neves svájci pedagógus, Pestalozzi intézetében 1809-ben tett látogatása, valamint Wilderspin munkásságának tanulmányozása: jól ismerte az angol

---

¹ Sorores a Divino Redemptore, SDR – női szerzetes kongregáció.

szerző *Infant Education* című művének Joseph Wertheimer fordításában németül megjelent változatát (Pukánszky, 2005). 1828. június elsején Budán, a Mikó utca 8. szám alatt, szülei házában saját költségén nyitotta meg az első óvodát, melyet Angyalkertnek nevezett el (Dániel, 1986). Az óvopedagógusok képzésével foglalkozó első szakemberek német anyanyelvűek voltak, és az első óvodákban is németül, vagy németül és magyarul foglalkoztak a gyermekekkel. Ezt várták el az óvodapedagógusoktól is, akik ekkor még főleg férfiak voltak (Kézi, 2015).

1948-ban Magyarországon az iskolákat és az óvodákat államosították, és ezt követően már az óvodák sem voltak mentesek az ideológiai befolyásolásoktól. A megváltozott pedagógiai környezetben – hasonlóan a szocialista blokk más országaihoz – a szovjet minta másolása lett a követelmény (Molnár, Pálfi, Szerepi és Vargáné, 2015). A korabeli dokumentumokból jól körvonalazható, hogy a gyermekekre egyre inkább úgy tekintettek, mint a szocialista társadalom jövő tagjára, akit céltudatos nevelőmunkával, ideológiai felvilágosításokkal kell felkészíteni az életre. A politika tehát ott volt az óvodák mindennapjaiban. Pukánszky (2005) szerint: „*A gyermek úgy jelent meg az új óvodai törvényben és a napi munkát meghatározó programokban, mint egy ideológiailag felkészült, politizáló kis felnőtt*” (Pukánszky, 2005:712-713).

1949-ben az iskolák után az óvodákban is bevezették a „*Nevelj Jobban!*”-mozgalmat, melynek eredményeképpen az óvodák világa, belső élete, a nevelés tartalma megváltozott. A mesevilág eltűnt, a gyerekeket pedig az óvónők tervszerű beszélgetésekkel készítették fel arra, hogy ők is a dolgozó nép társadalmának hasznos tagjai lehessenek. Az óvodákban megjelentek a kötelező foglalkozások, melyek témái között az újjáépítés, a három-, illetve ötéves terv, vagy a brigádmozgalom szerepeltek (Pukánszky, 2005). Az óvónőknek Bleher *Szervezett foglalkozások az óvodában* című művét kellett olvasniuk, mely egyébként a szovjet óvónők számára íródott, és annak magyarországi adaptációját nem igazán lehetett megkérdőjelezni akkoriban (Molnár, Pálfi, Szerepi és Vargáné, 2015).

Óvodatörténeti szempontból rendkívüli jelentőséggel bír az 1953-as *Módszertani Levelek* című dokumentum, amely az óvónők munkáját szabályozta. Ez alapvetően a kötelező foglalkozásokról szólt. Ezt úgy tekinthetjük, mint az iskolai órarend óvodába való átültetését. A kötelező foglalkozásokban az oktatás eszközét látták, és a gyerekeknek politikai tartalmakat is el kellett sajátítaniuk. A kiscsoportosoknak képről fel kellett tudniuk ismerni Lenint, Sztálint, Rákosit, a nagycsoportosoknak pedig már tudniuk kellett, kik is voltak ők valójában (Molnár, Pálfi, Szerepi és Vargáné, 2015).

Az 1953-as év emellett azért is kiemelkedő, mert ekkor született meg az új törvény az óvodai nevelésről. 1957-ben jelent meg a *Nevelő munka az óvodában* című, következő olyan dokumentum, mely az óvodákban folyó nevelőmunkát a továbbiakban meghatározta, ezzel egyidejűleg pedig hatályukat veszítették az 1953-as *Módszertani Levelek*. Ez a dokumentum már hangsúlyozta a gyermek sajátosságainak, szükségleteinek figyelembevételét a tervezéskor. Ekkor már felismerték a játék jelentőségét, igaz, még az oktatási funkciók érdekében. Az óvodák továbbra is iskola-előkészítő szereppel bírtak (Molnár, Pálfi, Szerepi és Vargáné, 2015).

Az 1970-es évek a magyar óvodaügy egyik legmeghatározóbb korszaka volt. Az óvodák „átideologizálása” ekkor már csökkent, megváltozott az óvodás gyermekről

alkotott kép is, a „politizáló gyermekből” „iskolára készülő gyermek” lett – olvasható Pukánszky (2005) írásában. Ekkor kezdődött meg az új óvodai dokumentum, az *Óvodai Nevelés Programjának* (ONP)² a kidolgozása is, melyet 1971-ben fogadtak el. A program szerzői az Országos Pedagógiai Intézet munkatársai, Bakonyiné Vince Ágnes és Szabadi Ilona³ voltak. A szovjet politikai modell idején megszületett alapidokumentum a megjelenésekor mindenképpen egyedinek számított „[...] első-sorban a pszichológiai szemlélet vállalása, a gyermek személyiségének kiemelt tisztelete, a játékban rejlő lehetőségek – önkifejezés, indirekt tanulás – hangsúlyozása miatt.” (Bakonyi, 2013:35) Ebben az alapidokumentumban már megjelent a család, mint nevelési szintér, és megfogalmazódott az a fő irányelv is, hogy a család és az óvoda közösen felelősek a gyermek neveléséért, de az óvodának kell a kezdeményezőnek lennie (Molnár, Pálfi, Szerepi és Vargáné, 2015).

Az 1985-ös oktatási törvény „[...] az oktatásügy irányítási rendszerét alapjaiban érintő, a közoktatási intézmények szakmai önállóságát hirdető voltával a korábbi szélsőségesen centralizált oktatási rendszer és pedagógiai gyakorlat helyett utat nyitott a választás szabadságát hirdető alternativitás és a „sokféleséget” – ideológiai, értékszemléletbeli, pedagógiai, majd legkésőbb fenntartói szemszögből is – elismerő pluralizmus kibontakozása felé.” – írja Kissné Zsámboki Réka (2015:7). A módszertani sokszínűség, az alternativitás az óvodákban is meghonosodott. 1989-ben megjelent az 1971-es dokumentum továbbfejlesztett változata, *Az óvodai nevelés programja* címmel. Ezt követően kezdtek egyéni arculatra váltani a magyarországi óvodák, fokozatosan nőtt a sajátos profilt kialakító óvodák száma. Az óvodákban dolgozó óvodapedagógusok saját pedagógiai programok kidolgozásába kezdtek. Az intézmények népszerűségének fokozása érdekében lehetőséget teremtettek speciális szolgáltatások biztosítására (pl. idegen nyelvi foglalkozások, balett, játékos torna stb.).

1996-ban megjelent az *Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja*, amely néhány módosítással napjainkban is a magyarországi óvodai nevelés egyik legfontosabb dokumentuma.

Az óvodapedagógus professzió fejlődéstörténete

Az óvodapedagógus professzió történeti alakulásának ismertetése előtt fontos tisztázni néhány fogalom jelentését. A pedagógus pálya szakmászodásának és professzionalizációjának a kérdéskörével először a nyugati szociológia foglalkozott, az angol szakirodalomban találkozunk először a professzió fogalmával. Talcott Parsons 1939-es tanulmánya tekinthető a nyitánynak, majd az 1960-as évektől a német nyelvterületen is egyre nagyobb volt a téma iránti érdeklődés. A különböző professziók létrejötté annak a hosszú történeti folyamatnak a része, mely során Európa országaiban a születési előjogokra épülő hatalomgyakorlás típusait a szaktudáson, szakmai rátermettségen alapuló szabad foglalkozásválasztás váltotta fel. Ennek keretében alakultak ki az értelmiségi hivatások fő jellemzői, mint például a szakmai felkészítés

---

² Az óvodai nevelési program bevezetéséről szóló 166/1970. (M.K. 23.) MM. sz.

³ Szabadi Ilona ezekben az években az Országos Pedagógiai Intézet óvodai részlegének vezetője volt.

egyetemi keretek között, a vizsgák rendje, a végzettséghez kötött cím megszerzése, átlagon felüli bérezés és egyéb kedvezmények (Németh, 2014 – idézi Pásztor, 2019).

A professzionalizáció kifejezés nem jelent egyet a szakmásokkal. A professzionalizáció során a korábbi szakmai szervezetekből professzionális szakértelmiségi csoportok alakulnak (Nóbik, 2015). Ennél még árnyaltabb a meghatározása Lengyel Györgynek, aki megkülönbözteti a szakszerűsödést és a hivatások kialakulását. Ma a szakértői és a tudáselit egyetemeken megszerzhető tudásával kapcsolatos fogalomként használjuk a professzionalizációt. A szakmások színtere ezzel szemben az alacsonyabb presztízsű szakiskola, ahonnan a szakmunkások, termelésirányítók kerültek ki. 1959 előtt ide sorolhattuk az óvónőket, valamint a tanítónőket is, de a képzésük felsőfokúvá válásával természetesen ez a helyzet megváltozott, így a 20. század második felétől megjelentek az óvónő- és tanítónőképzőkben a professzionalizáció fontosabb tartalmi és formai elemei (Németh, 2014 – idézi Pásztor, 2019).

Magyarországon az óvodapedagógusok képzése gyakorlatilag rögtön az első óvoda megnyitásával kezdetét vette, hiszen Brunsvik Teréz 11 fiatal lányt vett maga mellé, és nagy gondot fordított az ő képzésükre is (Kövér, 1996). Az 1830-as évektől sorra nyíltak az óvodák Brunsvik kezdeményezése nyomán, majd a hazai óvodáügy történetében 1836-ban ismét egy jelentős esemény következett be, amikor gróf Festetics Leó elnökletével létrejött *A Kisdedóvó Intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesület*, melynek legfontosabb célkitűzése az intézmények számának növelése, azok fenntartása és a nevelő személyzet képzése volt. 1848-ig 89 óvodát alapítottak az ország különböző részein, a kisdedóvás pedig nemzeti üggyé vált (Bilibók, Sebestyén és Zibolen, 1984). Az óvodai tanítók képzéséről az első magyar óvóképző gondoskodott, amely 1837-ben Tolnában alakult meg, a világon a másodikként. Az intézmény alapításához szükséges anyagi forrást gróf Festetics Leó biztosította, aki tolnai házáat ajánlotta fel az iskolaépület céljára (Kurucz, 2002). A tolnai képző élére Wargha István, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja került, aki eredeti nyelven olvasta az európai pedagógiai gondolkodók nagy műveit (Kövér, 1996). A képzés magas presztízsét mutatja, hogy a jelentkezők egy része az iskolázottabb rétegből érkezett, akik között volt teológus, jogász és tanító is. Az itt folyó képzés sokkal inkább a felsőfokú szint felé mutatott. Erre enged következtetni az a tény is, hogy a felvétel alsó korhatárát a betöltött 21. életévben jelölték meg, ezzel sugallva, hogy a gimnáziumi végzettséget tartják kívánatosnak (Patyi, 2010).

Az 1891-es *Kisdedóvási törvény* komoly fejlődést eredményezett a magyar óvodáügy történetében. A törvény 6. fejezete kimondja, hogy a kisdedóvónők és a dajkák kisdedóvónő-képzőkben szerzik meg elméleti és gyakorlati ismereteiket. Bevezették az alkalmassági vizsgát, így a képzőkbe csak azok kerülhettek be, akiknek egészséges, ép testalkatuk és jó zenei hallásuk volt. A bekerülés feltétele volt továbbá lányoknál a betöltött 14., a fiúknál a betöltött 16. év, a 40 évesnél idősebbeket pedig csak külön engedély birtokában vehették fel (Sztrinkóné, 2009). A törvény hatására több állami óvónőképzőt is alapítottak, Hódmezővásárhelyen, Eperjesen, Pozsonyban, Sepsiszentgyörgyön, a római katolikus egyház pedig Esztergomban, Nagyváradon, Temesváron indított kisdedóvó képzőket. Az 1894/95-ös tanévben már tizenkettőre emelkedett a képzők száma (Patyi, 2010). Az 1891-es törvénytől a

képzés felsőfokúvá válásáig tartó időszakot a középfokú szakképzés időszakának nevezhetjük (Vág, 1989). Innentől újabb lendületet vett a hazai kisednevelés.

Kleblsberg Kunó (1875-1932), a magyar történelem egyik legjelentősebb kultúrpolitikus, újabb változásokat hozott az 1920-as évektől. Nagyszabású, nemzeti szellemű közoktatási programja az óvodákat sem hagyta figyelmen kívül, az óvók négyéves képzését a 78.066/1926. számú rendeletével hagyta jóvá. A hallgatók már az első évben megkezdtek „mintaóvodai” gyakorlatukat, ahol feljegyzéseket kellett készíteniük. Később kisebb csoportokban, végül pedig egyénileg foglalkoztak a gyermekekkel, és „próba foglalkozásokat” is tartottak (Sztrinkóné, 2009).

Kleblsberg 1926-os reformja jelentős változásokat hozott, ennek ellenére az óvónőkben maradt némi hiányérzet abból fakadóan, hogy a társadalmi presztízsiük, a fizetésük, a képzési idejük továbbra is alulmaradt a tanítónőkével szemben. A képzés főiskolai szintre emelésének gondolata többször megfogalmazódott a szakmai körökben. 1936-ban a budapesti állami óvónőképző tanárai kérték ezt a vallás- és közoktatási minisztertől, majd 1948-ban a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete részéről újra felvetődött ez az igény (Patyi, 2010).

1936-ban módosították az 1891-es törvényt, amely súlyos következményekkel járt a hazai óvodáügy számára, az ugyanis a belügyminiszter hatásköréhez csatolta a kisednevelés igazgatását és felügyeletét, ami jelentős visszaesést eredményezett. Miután az óvoda kikerült a köznevelési rendszerből, szociálpolitikai, egészségügyi intézménnyé alakult át, felügyeletét ezt követően pedig a tisztí főorvosok látták el. Ez a jelentős átszervezés sajnos, a nevelési követelmények egyoldalúságát, bizonyos értelemben csökkenését eredményezte (Kövér, 1987). 1945 után súlyos óvónőhiány lépett fel, melynek megszüntetése volt az egyik legfontosabb feladata az óvodáügyért felelős állami vezetőknek. A képesítések gyors megszerzése érdekében rövid tanfolyamokat, dolgozók esti óvónőképzőit szervezték meg, aminek a következményeként aztán szakmailag gyengén felkészült, félművelt óvónők kezdtek meg hivatásuk gyakorlását az óvodákban. Az államosítást követő évtizedekben az óvoda pártpolitikai, ideológiai célok szolgálatába állt, és az óvónői pályára kerülésnek, illetve a pályán maradásnak egyetlen feltétele volt: az ideológiai alkalmasság (Sztrinkóné, 2009).

Az 1950-es években egyre inkább az óvóképzés alacsony színvonala volt jellemző, az óvónők egyre kevésbé tudtak megfelelni a szakmai és társadalmi igényeknek, elkerülhetetlenné vált a képzés újragondolása. Az 1958. évi 26. számú rendelet értelmében megkezdtek három képzőintézet felsőfokúvá szervezését, így 1959-ben kétév folyamatos felsőfokú óvónőképzés váltotta fel a középfokú óvónőképzést Magyarországon. Kecskeméten, Sopronban és Szarvason alakult meg elsőként az érettségire épülő felsőfokú óvónőképző intézet. A soproni képző ott van tehát az elsők között. Rangot ad ez az intézménynek, és büszkék erre az itt oktatók ma is.

Ugyancsak nagy változást hozott az óvodapedagógus képzésben *Az 1985. évi I. tv. az oktatásról*, amely az óvodapedagógus-képzést hároméves főiskolai szintre emelte. Az átállás fokozatosan ment végbe 1986/87-től az óvóképző főiskolák kihirdetéséig, és az 1048/1990. (III. 21.) MT határozatban realizálódott. A főiskolai képzés tartalmi tevékenységét *Az óvodapedagógus szak képesítési követelményei* című, 158/1994. (XI. 17.) Kormányrendelet határozta meg. Az Európai Unióhoz való

csatlakozással, a bolognai folyamat eredményeképpen, Magyarországon közel két évtizede már Bachelor képzési rendszerben tanulhatnak az óvodapedagógus hallgatók (Baska és Hegedűs, 2013).

Gyakorló óvodák és hospitálások Sopronban

Az óvodapedagógus-képzés szerves része a hallgatók számára biztosított óvodai hospitálás a képzők gyakorló óvodáiban, illetve külső nevelési intézményekben. A hospitálás latin eredetű kifejezés, megfigyelést jelent. A pedagógusok képzésére vonatkoztatva „[...] előre megtervezett, tudatos és reflektív megfigyelő tevékenység, amely lehetőséget teremt az oktatási módszerek, a csoportdinamika, a gyakorlatok működésének objektív elemzésére. A hospitálás gyakorlati tapasztalatok forrása.” (Bajnok és Korpics, 2022:8)

A Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kara óvodapedagógus BA szakos hallgatói számára heti rendszerességgel biztosítja gyakorló óvodáiban a hospitálási lehetőséget. Az egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvodája és annak Aranykapu Tagóvodája összesen tíz csoportban kínál lehetőséget a hallgatók számára a tapasztalatszerzésre és a hivatásukhoz szükséges gyakorlati tudás megszerzésére. A soproni óvodapedagógus képzésben már a kezdetektől fogva hangsúlyosan jelen van a gyakorlatorientáltság. 1899-ben az Isteni Megváltó Leányainak Tanítóképzője is nagyfokú építkezésekbe kezdett az akkori Fürdőház utcában (a jelenlegi Ferenczy János utcában), aminek eredményeképpen új épületbe került a gyakorló óvoda és iskola. A több költözést megélt gyakorló intézmény kevésnek bizonyult a 20. század második felére, így újabb óvodákat vontak be Sopronban az óvónő hallgatók gyakorlati képzésébe (Németh, 2020).

1972-ben nyitotta meg kapuit az I. számú Gyakorló Óvoda új épülete a Soproni Óvónőképző Intézet mellett. Ennek előzménye egy 1966. október 30-án kelt intézeti jelentés, amely arról értesítette a minisztériumot, hogy az intézet közvetlen szomszédságában lévő gyakorló óvoda helyiségeit kiigényelte a Belkereskedelmi Minisztérium, vendéglátóipari szakközépiskola létesítése céljából. Kárpótlásul a város 1,5 millió Ft értékben egyedi tervezésű, új óvodát épített az intézet telkén gyakorló óvoda céljaira (Kelényi, 1975).

A Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda Aranykapu Tagóvodája, akkori nevén 1. számú Gyakorló Óvoda az 1972/73-as nevelési évben, a nyitásakor, igazi különlegesség volt a hazai óvóképzésben. Belgátúkrös csoportszobái, valamint a magyarországi óvónőképző intézetek közül elsőként a soproniban megvalósuló zártláncú televíziós felszereltsége, új fejezetet nyitott az óvodapedagógus hallgatók gyakorlati képzésében. A gyakorló óvoda csoportszobáinak a még napjainkban is kurióznak számító kialakítása, kiváló lehetőséget biztosít a gyerekcsoportok, az óvodai foglalkozások, a nevelőmunka és a hallgatók hospitálásainak megfigyelésére.

A primer kutatás bemutatása

Primer kutatásunk célja megvizsgálni az 1972/73-as nevelési évben megnyílt, I. számú Gyakorló Óvoda sajtórepresentációját a Győr-Moson-Sopron vármegyei napilapokban, valamint az országos napilapokban és folyóiratokban. Kutatásunk nem terjed ki a pedagógiai szaksajtóra.

Vizsgálható kérdéskörök

- 1) A 2022/23-as nevelési évben jubiláló, 1. számú Gyakorló Óvoda hogyan reprezentálódott a napilapokban/folyóiratokban megnyitása évtizedében, az 1970-es években?
- 2) A sajtóban milyen témákban írtak a Soproni Óvónőképző Intézet gyakorló óvodáiról?
- 3) Milyen képet kaptak az akkori olvasók az óvodai nevelésről, az óvónők helyzetéről?

A kutatás módszere és mintája

Exploratív kutatásunk során a Soproni Óvónőképző Intézet 1. számú Gyakorló Óvodájáról szóló sajtótartalmak feltárását, bemutatását és elemzését végeztük el az 1970-es évekből a napilapok, folyóiratok forrásként történő bevonásával. Módszertanunk a kvalitatív tematikus elemzésre épül, melynek során az induktív és a deduktív logika mentén képeztünk témákat (Sántha, 2015). A választott kutatási módszer a tematikus tartalomelemzés volt. A mintát 57 db újságcikk alkotta.

Megyei napilapok	Országos napilapok	Folyóiratok
<i>Kisalföld</i> c. Győr-Moson-Sopron vármegyei napilap	<i>Magyarország</i> c. politikai hetilap 1936-tól 1998-ig	<i>Művészet</i> c. folyóirat (a Magyar Képzőművészek Szövetségének folyóirata 1960-1990 között)
<i>Napló</i> c. Veszprém vármegyei napilap 1945-től	<i>Magyar Hírlap</i> c. napilap 1849-től	<i>Soproni Szemle</i> a Soproni Városszépítő Egyesület helytörténeti folyóirata 1937-től
<i>Déli Hírlap</i> c. politikai napilap 1969-2002, Miskolc	<i>Népsport</i> c. sportnapilap 1945-től 1990-ig	<i>Audiovizuális Közlemények</i> c. oktatás-technikai, tájékoztatástechnikai és szervezéstechnikai szakfolyóirat
<i>Zalai Hírlap</i> c. Zala vármegyei napilap		

1. táblázat

Vizsgált sajtóorgánumok

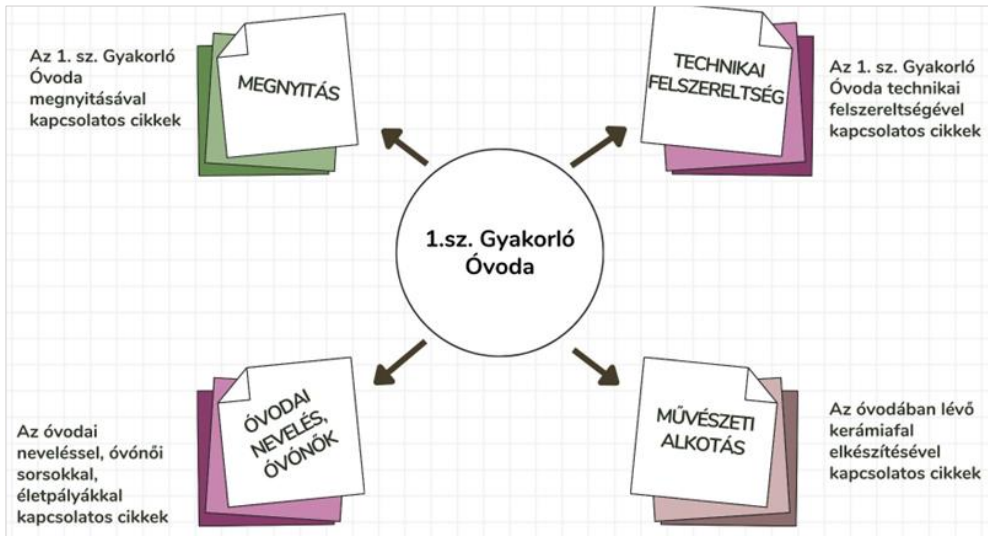
A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorló óvodájának megnyitásáról, annak előzményeiről, technikai felszereltségéről, kialakításáról, valamint a gyakorlatvezető óvónők pedagógiai munkájáról, azok életpályájáról nem csupán a helyi lapok, hanem az országos napilapok és a folyóiratok is tudósítottak.

A kutatás eredményeinek a bemutatása

Az általunk megvizsgált országos és helyi (Győr-Moson-Sopron vármegyei, kiemelten is a soproni) napilapok, hetilapok és folyóiratok cikkei alapján négy nagy témát, témacsoportot tudtunk elkülöníteni:

1. Megnyitás: Az 1. sz. Gyakorló Óvoda megnyitásával kapcsolatos írások;
2. Technikai felszereltség: Az 1. sz. Gyakorló Óvoda technikai felszereltségével kapcsolatos cikkek;
3. Művészeti alkotás: Az óvodában lévő kerámiafal elkészítésével kapcsolatos írások;
4. Óvodai nevelés, óvónők: Az óvodai neveléssel, óvónői sorsokkal, életpályákkal kapcsolatos cikkek.

1. ábra

Témacsoportok a vizsgált tartalmakban

Forrás: Pásztor Enikő (2023)

Az 1. sz. Gyakorló Óvoda megnyitásával kapcsolatos cikkek

A gyakorló óvoda megnyitása előtti évben már arról írt az akkori megyei napilap, a Kisalföld, hogy 1970-ben indult meg az építkezés. Ebből az írásból azt is megtudhatjuk, hogy a soproni képző mellett a Kecskeméti Óvónőképzőben is infrastrukturális fejlesztések történtek. „Számos további felsőoktatási intézmény is új kollégiummal bővül a következő évek során, így a többi között a Kecskeméti Óvónőképző, a Szegedi Tanárképző Főiskola és a Kaposvári Tanítóképző. Sopronban pedig a múlt esztendőben kezdődött meg az Óvónőképző új, gyakorló óvodájának építkezése” (Szőke, 1971)

Ugyanezt a hírt teszi közzé a Napló ugyancsak 1971-ben, az 1971/15. számában. Szintén a gyakorló óvoda építéséről olvashatunk a Déli Hírlap 1971. november 24. 277. számában a *Művelődésügyi beruházások* című cikkben, valamint a Népúj-ság 1971. január 19-i 22. évf. 15. lapszámában. A Kisalföld 1972. június 18-án a 17. évf. 142. számában már arról ír, hogy: „*Elkészült a Soproni Óvónőképző Intézet gyakorló óvodája, és megkezdődött a műszaki átadása. Szeptemberben már itt fogadják a gyerekeket.*”

A gyakorló óvoda ünnepélyes átadásának időpontját a Soproni Szemléből tudhatjuk meg. Kelényi Ferenc így ír erről: „*A már 1972 őszén átadott új I. számú gyakorló óvoda ünnepélyes felavatására 1973. április 2-án került sor. Nagy élményt jelentett, hogy az avató ünnepséget már a zártláncú televízió segítségével a főépületből nézhették végig az intézet hallgatói. Ez a modern technikai eszköz teszi azóta is lehetővé, hogy a dísztermet nélkülöző intézet ünnepségeit is televízión nézheti végig az intézet minden hallgatója és dolgozója.*” (Kelényi, 1975:319)

1973. február 13-án a Kisalföld napilap *Soproni jegyzetlapok* rovatában arról írt, hogy a gyakorló óvodában a 100 férőhelyre 120 gyerek jutott, és az óvodában hét óvónő dolgozott. Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy már az indulás évében népszerű volt ez az intézmény a soproniak körében. Ugyanebből a cikkből azt is megtudhatjuk, hogy a gyermekek többségének szülei a környék munkás- és alkalmazotti rétegéhez tartoztak. Az óvodás gyermekeknek csak egy kisebb hányada érkezett értelmiségi családból. A cikk szerzője Szöllösi Jánosné óvónővel folytatott beszélgetését összegezte. A pedagógus szerint „*[...] A gyerekek jól tápláltak, jól öltözöttek, szellemileg frissek és fogékonyak. Még a gyengébb anyagi lehetőségek közt élő szülők is meg akarják és tudják teremteni a gyerekeik testi-lelki fejlődéséhez szükséges feltételeket. Pontosabban szólva: ha ezek a feltételek nincsenek meg, nem az anyagiak miatt hiányoznak.*” Egy nagyon lényeges pedagógiai kihívásra hívja fel a figyelmet az óvodás gyermekekkel kapcsolatban, ami máig ható. Véleménye szerint a gyakorló óvodában az a gyermek tekinthető hátrányos helyzetűnek „*[...] akivel keveset vagy nem elég jól foglalkoznak otthon, akit nem fegyelmeznek, akit agyonfegyelmeznek, akit elkenyéztenek, akivel nem ér rá otthon törődni senki. S ebből a szempontból egyformán hátrányos helyzetű az iszákos szülőkkal élő gyerek, és a modern lakásban, látszólag konzolidált körülményű, de a pénzkeresettel vagy éppen közéleti tennivalókkal túlságosan elfoglalt szülő gyereke. Az ilyenekkel a szokásosnál többet kell foglalkozni: nem szép ruhára, nem új játéokra — szeretetre éhesek.*” (G. R., 1973)

Technikai felszereltség:

Az I. sz. Gyakorló Óvoda technikai felszereltségével kapcsolatos cikkek

A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorló óvodája az 1970-es évek elején már olyan technikával rendelkezett, ami lehetővé tette, hogy egyszerre láthatta, hallhatta valamennyi hallgató a bemutató foglalkozást. Az előadóteremből figyelhették, hogy éppen mi zajlik az óvoda csoportszobáiban vagy éppen az udvaron. Ez pedig az ún. zártláncú televíziós közvetítésnek volt köszönhető. Erről tudósított a Magyarország című országos napilap 1971-ben, tehát még az óvoda megnyitása előtt. (Erdős, 1971)

A Magyar Hírlap 1975-ben szintén írt erről a technikai megoldásról, de ez az újságcikk a Budapesti Tanítóképző Főiskola Óvónői Tagozatának gyakorló óvodája megnyitásáról szól „*A csöppségek tévé figyelő*” címmel. „*A későbbiekben az ipari tévélánc összekapcsolja az óvodát, az iskolát és a képzőt. Televíziónk az egyedüli óvodatévé az országban, s megfigyelőszoba is talán csak Sopronban van*” – írta a cikk szerzője, valószínűleg, hiszen Sopronban akkor már az óvónők képzését nagymértékben segíthette a zártláncú televíziós közvetítés. Ezt támasztja alá Kelényi Ferenc írása 1975-ben a Soproni Szemlében: „*Óvónőképző intézetek zártláncú tv-vel való ellátása*” címmel készült feljegyzést terjeszt fel 1971. február 4-én az intézet az MM Pedagógusképző Osztályához, melyben részletesen taglalja a zártláncú tv pedagógiai felhasználhatóságának, hasznosságának a kérdését. A feljegyzést az indokolta, hogy a Pedagógusképző Osztály segítséget ígért az épülő új gyakorló óvodának zártláncú televízióval való felszerelésére. Az óvónőképző intézetek közül először a mi intézetünk kapott az országban ilyen felszerelést, amely 1973 óta – igen nagy perspektívát kínálva – áll a modern képzés szolgálatában.” (Kelényi, 1975:318)

1. kép

A Soproni Óvónőképző Intézet tv-stúdiója az 1970-es években

Forrás: Kelényi, 1975:319., URL: <https://bit.ly/3taTDSa>

A Győr-Moson-Sopron vármegyei Kisalföld című napilap 1980-ban így ír a soproni Óvónőképző Intézet 1. sz. Gyakorló Óvodájának technikai felszereltségéről: „*Az iskola tantermei, a gyakorló óvoda szobái házi stúdiókn keresztül kapcsolatban állnak egymással: oktató, ismeretterjesztő filmeket közvetítenek a hallgatóknak, s például a gyakorló foglalkozások zömét televízió közvetítik az óvodából. A tv-t felhasználják a továbbképzésben is.*” (G. B., 1980)

Ugyancsak kurióznak számított az 1970-es években az 1. sz. Gyakorló Óvoda épületében a csoportszobák kialakítása. Az ún. belgatükrös megfigyelő szobák egy tükörfallal vannak leválasztva azoktól. Ezek lehetővé teszik, hogy a hallgatók a gyakorlatvezető oktatójukkal úgy figyelhessék meg az óvodai foglalkozásokat, hogy

közben ne zavarják az óvodásokat. A gyerekek nem tudják, hogy a tükör mögött mi van tulajdonképpen. A belgatükörös kialakításról egyetlen cikket találtam, ez azonban nem a soproni gyakorló óvodáról szól, azért tartom fontosnak mégis idekapcsolni, hiszen ennek révén hiteles képet kapunk arról, hogy mi is ez az eszköz. „*A tágas óvodaterem egyik végét csillogó tükörfal zárja le. Megkettőzi a kedves látványt: az ablak előtt soktornyos vár épül, teherautók hordják az építőanyagot, a babakonyhában fő az ebéd – a gyerekek elmerülten játszanak. Nem is sejtik, hogy a különleges foncsorozású „detektívtükör” mögül most a hallgatók csoportja figyeli őket. Ez a demonstrációs terem – amely sokféle pszichológiai megfigyelésre, kísérletre alkalmas – a Kecskeméti Felsőfokú Óvónőképző Intézet egyik új létesítménye*” (Erdős, 1971) – olvashatjuk a Magyarország című napilapban 1971-ből.

A gyakorló óvoda felszereltségével, kialakításával kapcsolatban egy kritikát is megfogalmazó cikket is találtunk. Ebben amellett, hogy arról tudósítanak, hogy társadalmi összefogással az egyik soproni óvodában tornatermet építettek, azt kifogásolják, hogy a gyakorló óvodának nincs tornaterme. „*Városunk 8. sz. óvodájában a nevelők, a szülők és az üzemek közös erővel, társadalmi munkában tornatermet építettek az óvoda pincéjében – írja Bognár Antal, a helyi AFIT-gyár dolgozója Sopronból. – Az ötlet és a végzett munka különösen értékes, ha figyelembe vesszük, hogy néhány száz méterrel arrább felépült az új gyakorló óvoda – tornaterem nélkül...*” (Ajándék..., 1976) – olvashatjuk a Népsport 1976. március 11-i számának 5. oldalán.

Művészeti alkotás:

Az óvodában lévő kerámiafal elkészítések kapcsolatos írások

A Soproni Óvónőképző Intézet 1. sz. Gyakorló Óvodája nem csupán a technikai felszereltsége miatt volt különleges. Az épület tervezői Csapó György építész és Nagy Szabolcs belsőépítész voltak, akik egy 21 m²-es kerámiafalat is szerettek volna elhelyezni az óvodában. „*Az, hogy az Intézetben tanuló diáklányoknak, az őket oktató tanároknak és az óvoda kicsinyeinek egyaránt élményt nyújtó képzőművészeti alkotás van készülöben, az építészek és az alkotóművészen kívül még sok szakember gondja*” – olvashatjuk a Művészet című folyóirat 14. évf. 5. számának Műhely rovatában 1973-ban. A cikkben az olvasó bekapcsolódhat a kerámiafal elkészülésének folyamatába. Az Óvónőképző Intézet a következő kéréssel fordult a Képző- és Iparművészeti Lektorátushoz 1971 júliusában: „*Intézetünk részére új, a gyakorlati képzést szolgáló óvoda épül ... kérjük, hogy a felépülő gyakorló óvodába – mely az országban, mint ilyen első lesz – az országos keretből képzőművészeti alkotás elhelyezését biztosítani szíveskedjenek.*” (Pálosi, 1973)

A kerámiafalra kiírt pályázatra hárman adtak be tervet, köztük Giczy János festőművész, a Soproni Óvónőképző Intézet oktatója is. A Kisalföld című megyei lap ugyancsak hírül adta a pályázatást az 1972. július 9-én (17. évf. 160. sz.) megjelent írásában. A megbízás szerint a leendő kerámiafal óvodával kapcsolatos témát jelenít meg. A bíráló bizottság mindhárom tervet elutasította és újabb terveket kért, de most már csak két alkotótól, Giczytól és Berki Viola festőművésztől. Mivel Giczy nem változtatott az eredeti tervén, így végül Berki kapott megbízást a kerámiafal elkészítésére.

Ugyancsak a Művészet című folyóiratban olvasható az 1974 januárjában beépített Berki Viola által készített alkotásról: „*Nem egy mese elevenedik meg előttünk, s nem is több meséből összeszőtt illusztrációsort állított elénk. Valahogyan mesékből, saját gyerekkorából eredő élményei csapódtak le itt, átszűrve a felnőtt-lét kesernyés tapasztalásain.*”

„*Sopron pedig ismét új, színvonalas művészi alkotással gazdagodott.*” – írta B. Pálos Judit. (B. Pálos, 1974:8)

2. kép

Berki Viola alkotása a Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda Aranykapu Tagóvodájában – Forrás: Pásztor Enikő (2023)

Óvodai nevelés, óvónők:

Az óvodai neveléssel, óvónői sorsokkal, életpályákkal kapcsolatos cikkek

A gyakorló óvoda sajtóreprézntációjában az 1970-es évekből az óvodai nevelés és a gyakorlatvezető óvónők életpályája, valamint az egykori hallgatók képzős emlékei is visszatükröződnek. 1971 egy fontos évszám a hazai óvodatügyben, hiszen ekkor jelent meg az *Óvodai Nevelés Programja* (továbbiakban ONP). Ennek hatásáról mondja el véleményét az 1. sz. Gyakorló Óvoda egykori óvónője a Kisalföld újságírójának 1973-ban. Szerinte a reform jó eredményeket hozott, az óvoda iskolaelőkészítő feladatát erősítette meg. Ugyanakkor megjegyezte, hogy az óvoda légkörének megújulását nem követi az iskola még meglehetősen konzervatív fegyelmezési eszközeinek a megváltozása. Az ONP az addigiaknál sokkal tágabb teret ad a gyerekek érdeklődésének, aktivitásának, önállóságának – és egyben az óvónők önállóságának

is. Eddig sem dolgozhattak kész receptek alapján – ezentúl azonban még több rugalmasságra, gyermeki szeretetre, pedagógiai leleményességre lesz szükségük.

A napilapok hasábjain az óvónői narratívákból főként az óvónöközben töltött éveikről tudhatunk meg néhány érdekességet. A gyakorlati foglalkozásokat idézték fel legszívesebben, amikor a kicsik közt lehettek, és tanáruk, Sarkadi Sándor⁴ gyermekverseit tanították. Visszaemlékezéseikből megtudhatjuk azt is, hogy a soproni Szabadság Moziban az „óvónői páholyban” ültek, a mozi első két sorában, ahová 2 forint 50 fillér volt a jegy. Szabadidejükben az 1970-es években németet és angolt tanultak, hangversenyre jártak vagy olvastak. „[...] Szívesen bibelődnek esténként az óvodai szemléltetőeszközök készítésével; takarót horgolnak a vietnami katonáknak és sapkát Bendegúzknak (hatalmas mackó). Néha egy-egy mozi, ritkán a tévé a szomszédban.” (G. B., 1972)

Összegzés

A Soproni Egyetem Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda Aranykapu Tagóvodája, régi nevén 1. számú Gyakorló Óvoda, 1973-ban, a nyitásakor, igazi különlegesség volt a hazai óvóképzésben. Mind a kialakításában, mind a technikai felszereltségében úttörő volt a gyakorló óvodák között. Belgatükrös csoportszobái, valamint a zártláncú televíziós rendszere új dimenzióba helyezte az óvodapedagógusok képzését a Soproni Óvónőképző Intézet számára. A 21. században már nem működik a zártláncú televízió, de a belgatükrös csoportszobák ugyanúgy szolgálják a képzést, lehetőséget biztosítva a gyerekcsoportok, az óvodai foglalkozások, a nevelőmunka és a hallgatók hospitálásainak megfigyelésére. A kutatásunkba bevont sajtócikkek tanulmányozása során arra a következtetésre juthattunk, hogy a 2023-ban megnyitásának 50. jubileumát ünneplő Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda Aranykapu Tagóvodájában folyó nevelőmunka jól nyomon követhető a helyi és az országos napilapok, valamint a folyóiratok hasábjain. A soproni gyakorló óvoda különlegességét jól érzékelteti a helyi és az országos sajtó érdeklődése, mely nagymértékben hozzájárult az intézmény országos, sőt a határon túli ismertségéhez.

---

⁴ Sarkadi Sándor költő a Soproni Óvónőképző Intézet tanára volt.

Irodalom

- Ajándék az óvodának (1976). *Népsport: Az Országos Testnevelési és Sporthivatal lapja*, 32(60), (március 11.), p. 5. URL: <https://bit.ly/41fi2mb>
- B. Pálos J. (1974). Berki Viola kerámia faliképe Sopronban. *Művészet : A Magyar Képzőművészek Szövetségének folyóirata*, 15(7), (július), p. 8-9.
URL: <https://bit.ly/41cnqX2>
- B. Pálosi J. (1973). Egy pályázat útja. *Művészet*, 14(5), (május), pp. 33-34.
URL: <https://bit.ly/3NfNDyg>
- Bajnok, A. és Korpics, M. (2022). *Hospitálás : Tréneri gyakorlat*. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem, Közigazgatási Továbbképzési Intézet URL: <https://bit.ly/47Pdsx6>
- Baska, G. és Hegedűs, J. (szerk.) (2013). *A magyarországi pedagógusképzés története a recepciós hatások tükrében* [Támop, Kézirat]. URL: <https://bit.ly/3uqkf1E>
- Bilibók, P-né, Sebestyén I. és Zibolen, E. (1984). *Első óvodáink életéből : 1829-1833*. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat. ISBN 963-177-536-4
- Dániel, A. (1986). *Teréz küldetése*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, ISBN 963-09 2848-5. URL: <https://bit.ly/49VmxWP>
- Erdős É. (1971). Óvónők – Tükörfal. *Magyarország*, 8(44)[405], (október 31.), p. 29. URL: <https://bit.ly/41gN8cU>
- G. B. (1972). Leányszállás, leányotthon. *Kisalföld*, 28(1), (január 1.), 17. évf., p. 16.
URL: <https://bit.ly/46QKETO>
- G. B. (1980). Segít a házi televízió : Film készült az óvónőknek [Kirándulás Vas megyébe]. *Kisalföld*, 36(166), (július 17.), p. 5. URL: <https://bit.ly/46QIIE0>
- G. R. (1973). Egy határozat hétköznapijai [Soproni jegyzetlapok]. *Kisalföld*, 29(36), (február 13.), p. 5. URL: <https://bit.ly/3GBaMHM>
- Kelényi, F. (1975). A soproni óvónők képzés a felszabadulástól napjainkig II. *Soproni Szemle*, 29(4), pp. 305-320. URL: <https://bit.ly/41efOU4>
- Kézi Erzsébet (2015). Kétnyelvűség az óvodában. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, Miskolc, 10(1), pp. 133-140. URL: <https://bit.ly/41e2sqO>
- Kissné Zsámboki, R. (2015). *Egy Freinet-szellemű óvodai innováció az 1990-es évek alternatív pedagógiai mozgalmában*. Pécs, Edenscript. ISBN 978-963-89172-7-0
URL: <https://bit.ly/3MXRMXz>
- Kövé, S. (1996). Óvóképzésünk múltjának néhány manak szóló tanulsága. In: Varga Gyula (szerk.). „...Amit a tükör önmaga teremt”. Hajdúböszörmény, HWIPF, 4-16. ISBN: 9637292195
- Kurucz, R. (2002). *Az első magyar óvóképző 1837-1843*. Szekszárd, Babits Kiadó. ISBN 239-998-301-440-0
- Molnár B., Pálfi S., Vargáné Nagy A. és Szerepi S. (2015). Kisgyermekkori nevelés Magyarországon. *Educatio* 24(3), (őszi), pp. 121-128., ISSN 1216-3384, URL: <https://bit.ly/3SWCkig>

• A tanulmányban előforduló webes hivatkozások legutolsó ellenőrzési időpontja: 2023. december 1.

- Németh, D. K. (2020). A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati oktatása a 70-es évek elején. *Képzés és Gyakorlat*, 18(1-2), pp. 173-180. HU-ISSN (print) 1589-519-x | HU-ISSN (pdf) 2064-4027. DOI: <https://doi.org/10.17165/TP.2020.1-2.15>
- Nóvik, A. (2015). A professzionalizáció és iskolai tér Az Elemi Népoktatás Enciklopédiájában. In: Baska, G. és Hegedűs, J. (szerk.): *Égi iskolák, földi műhelyek : Tanulmányok a 65 éves Németh András tiszteletére*. Budapest, ELTE PPK, 91-107. ISBN 978-963-284-706-1 URL: <https://bit.ly/47QJ6dI>
- Pásztor, E. (2019). *A játékos idegennyelvi foglalkozások megjelenése a magyarországi óvodákban 1959-től napjainkig, különös tekintettel a soproni és Sopron környéki óvodákra*. Doktori PhD értekezés [Kézirat]. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola. URL: <https://bit.ly/40UzGvi>
- Patyi, G. (2010). A magyarországi óvónőképzés a felsőfokúvá válásig. In: *Képzés és Gyakorlat*, 8(1), pp. 99-105. HU-ISSN (print) 1589-519-x | HU-ISSN (pdf) 2064-4027. URL: <https://bit.ly/47QIjsY>
- Pukánszky, B. (2005). A gyermekről alkotott kép változásai az óvoda történetében. *Educatio*, 14(4), (tél), pp.703-714. ISSN 1216-3384 URL: <https://bit.ly/3QSIxNK>
- Szőke Sándor (1971). Sopronban folytatják a gyakorló óvoda építését. *Kisalföld*, 27(15), (január 19.), p. 5. URL: <https://bit.ly/3GxG16w>
- Sztrinkóné Nagy, I. (2009). *Óvó-iskola, gyermekkert, óvoda – A kisgyermekkor neveléstörténete*. Debrecen, Didakt Kft. ISBN 239-999-246-762-4
- Vág, O. (1989). Az óvodapedagógiai képzés különböző szintjei a magyar neveléstörténetben. In: Szekerczés, P. (szerk.). *Óvónőképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei*. Debrecen, XXII. k. ISSN 0238-0633